

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erik Kronholm

Fotbollsvåld

En studie om ansvarsfrihet för våldshandlingar vid fotbollsutövning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Anders Sjögren

Termin: VT 2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Metod och material	9
1.6 Forskningsläge	9
1.7 Disposition	10
2 ALLMÄNT OM BROTT VID FOTBOLLSUTÖVNING	11
2.1 Brottsbegreppet	11
2.1.1 Brottbeskrivningsenlighet	12
2.2 Ansvarsfrihetsgrunder	14
2.2.1 Allmänt om rättfärdigande omständigheter	14
2.2.2 Samtycke	14
2.2.3 Samtycke inom fotboll	16
2.2.4 Social adekvans	17
2.2.5 Social adekvans inom fotboll	19
3 IDROTTSVÅLD I DOMSTOLSPRAXIS	21
3.1 Introduktion	21
3.2 NJA 2018 s. 591	21
3.3 Våld som företas efter avblåst spel	23
3.3.1 RH 1995:23	23
3.3.2 Svea hovrätt dom den 15 september 2016 mål B 6611–15	24
3.4 Våld på annan del av planen	25
3.4.1 RH 2011:62	25
3.4.2 Svea hovrätt dom den 14 februari 2014 mål B 99–14	26
3.4.3 Hovrätten för Västra Sverige dom den 30 juli 2014 mål B 3621–14	26

3.5	Våld under oorganiserad fotbollsutövning	27
3.5.1	Hovrätten för Nedre Norrland dom den 19 september 2012 mål B 1071–11	27
3.5.2	Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 26 juni 2009 mål B 1082–09	28
4	ANALYS	30
4.1	Våldshandlingar inom fotbollen särbehandlas	30
4.2	Gränsen mellan tillåten respektive otillåten våldshandling	32
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	35
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

During the practice of football, the players are regularly subjected to violent acts that could constitute e.g., assault or molestation. These acts, committed during the exercise of football, which fulfils the requirements of a crime, could be free from liability. This essay aims to examine when such an act constitutes a crime and when such an act is exempted from liability. Further the essay seeks to answer the question why violent acts during football is to be treated differently compared to other violent acts in society.

Within the framework of sports, with the consent from other participants, an act of violence could be considered lawful to a further extent than normal. The thin line between admissibility and responsibility is hard to draw, and the act of violence needs to be put into context. Generally speaking, a violent act is more likely to be seen as allowed if it's consistent with the idea of the sport in question.

When an act of violence gets violent to a certain grosser extent, the rule of consent is not enough to explain why the act is free from legal responsibility, since the players hardly would have given consent to such violent acts. In order to not cause an offence for this grosser violence, sports in general, and football in particular needs to explain exemption from liability by different means.

During 2018 the Supreme Court of Sweden came with a precedent regarding criminal responsibility for an act of violence committed during the practice of sports. The Supreme Court cites that those acts of violence that are committed during the exercise of sports are lawful, if they are performed within the frames of the game. This is due to the overall positive effect sports has on society. The court named the rule as social adequacy.

Beyond the precedent, this essay presents and analyzes court decisions on the subject made by lower courts. There are some factors that are relevant to consider in the assessment whether an act on violence is illegal or not. These factors could be whether the practice of the sport is organized or not, and also if the violent act is closely connected to the game, or if the act is committed when the game is paused or far away from the ball. However, intentional cause of serious injury can never be within the frames of a sport.

The study clarifies the outer framework and circumstances which governs the assessment of sport violence. Most likely, the application of law will be more predictable and certain for athletes in the future. The difficult task for the judiciary is to decide which violent acts that will fall within the frames. Both society and football are constantly evolving, which entails certain problems in the future.

Sammanfattning

Vid fotbollsutövande utsätts deltagarna regelbundet för våld som skulle kunna bedömas som t.ex. misshandel och ofredande. De straffbelagda handlingarna som vidtas under fotbollutövning är emellertid i regel att anse som tillåtna. Den här studien syftar till att utreda var gränsen går för tillåten respektive otillåten våldsgärning under fotbollsutövning. Dessutom besvaras frågan varför våld som begås under idrottsutövning i allmänhet tenderar att särbehandlas gentemot övrigt våld i samhället.

Inom ramen för idrott finns ett utrymme att under hänvisning till samtycke godta t.ex. svårare misshandel än vad som i allmänhet accepteras. Gränsdragningen mot otillåten våldsanvändning är svår att dra, och handlingen måste alltid bedömas kontextuellt. Övergripande kan sägas att ju närmre handlingen ligger den aktuella idrottens idé, desto större är möjligheten att gärningen är tillåten.

Det räcker emellertid inte att hänvisa till ett giltigt samtycke när det blir fråga om grövre våld eftersom de deltagande spelarna knappast har samtyckt till sådant våld. För att ansvar inte ska utkrävas för agerande som går utöver vad deltagarna har samtyckt till behöver idrotten generellt, och fotbollen specifikt, förklara ansvarsfriheten på ett annat sätt.

Högsta domstolen kom under år 2018 med ett prejudikat som klargjorde gällande rätt på idrottens område. HD menar att tillåtligheten beträffande gärningar som företas inom ramen för spelet grundas på en särskild för idrotten skapad undantagsregel, som bygger på det samhällsliga intresset av att idrottsutövning företas. HD benämner den oskrivna undantagsregeln som social adekvans.

Utöver HD:s prejudikat framställs och analyseras hur underrätterna har bedömt fotbollsvåld i rättspraxis. De omständigheter som är relevanta att

beakta vid bedömning av tillåtlighet är bl.a. huruvida det är fråga om organiserad eller oorganiserad fotbollsutövning och gärningens koppling till spelet, d.v.s. var på planen våldet är förövat och om spelet var avblåst vid gärningstillfället. Däremot kan ett uppsåtligt orsakande av allvarlig skada aldrig anses ligga inom ramen för spelet. Beträffande sådana gärningar saknas det utrymme att bedöma dem som tillåtna.

Studien klargör de yttre ramar och omständigheter som styr bedömningen av fotbollsvåld. Mest troligt kommer rättstillämpningen för fotbollsutövare bli mer förutsägbar och rättssäker i framtiden. Svårigheten för rättssystemet blir att avgöra vilka gärningar som ska rymmas inom ramen för spelet. Både samhället och fotbollen utvecklas kontinuerligt, vilket medför vissa gränsdragningsproblem framöver.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

En missriktad spark i huvudet på en främmande människa är i de allra flesta fall förbjudet i samhället. Lagstiftaren anser på goda grunder att sådant våld går utöver vad vi kan tolerera. Ett undantag från våldsförbudet är om sparken sker i samband med fotbollsutövning. Så länge en spark sker under pågående spel och i direkt anslutning till spelet bör sparken inte föranleda ansvar för brott.¹

Inom ramen för idrott finns ett utrymme att under hänvisning till samtycke godta t.ex. svårare misshandel än vad som i allmänhet accepteras. Gränsdragningen mot otillåten våldsanvändning är svår att dra, och handlingen måste alltid bedömas kontextuellt. Övergripande kan sägas att ju närmare handlingen ligger den aktuella idrottens idé, desto större är möjligheterna att handlingen är tillåten.²

Det räcker emellertid inte att hänvisa till ett giltigt samtycke när det är fråga om grövre våld eftersom de deltagande spelarna knappast har samtyckt till sådant våld. För att ansvar inte ska utkrävas för agerande som går utöver vad deltagarna har samtyckt till behöver idrotten generellt, och fotbollen specifikt, förklara ansvarsfriheten på ett annat sätt.³

Högsta domstolen kom under 2018 med ett prejudikat som klargjorde gällande rätt på idrottens område. HD menar att tillåtligheten beträffande gärningar som företas inom ramen för spelet grundas på en särskild för idrotten skapad undantagsregel, som bygger på det samhälleliga intresset av

---

¹ Svea hovrätt, mål B 99–14, dom 2014-02-14.

² Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål 1082–09, dom 2009-06-26; RH 2011:62.

³ SOU 1988:7 s. 137.

att idrottsutövning företas. HD benämner den oskrivna undantagsregeln som social adekvans.⁴

Frågorna som uppkommer härvid är vad domstolarna egentligen syftar på när de anför att handlingarna bör ligga inom spelets ramar eller nära idrottens idé och vilket våld som ska anses vara tillåtet enligt ansvarsfrihetsreglerna om samtycke och social adekvans.

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka gränsen för tillåten respektive otillåten våldsanvändning under fotbollsutövning. Vidare är studiens syfte att undersöka varför samhället tillåter en högre grad av våldsanvändning om våldshandlingen företas i en fotbollsmässig kontext. Vid oorganiserad fotbollsutövning minskar utrymmet för det tillåtna våldet. Studien undersöker vad som motiverar den avvägningen.

Det är svårt att säga något generellt om gränsdragningen för tillåten respektive otillåten våldshandling, varför varje våldshandling måste bedömas kontextuellt. Området är besvärligt och forskningen om gränsdragningen kring tillåtet våld inom idrotten är knapphändig. Lagstiftaren har i förarbeten uttryckt att det finns ett behov av omfattande specialstudier gällande straffbarheten för gärningar företagna i samband med idrott. Dessutom uttryckte lagstiftaren redan på 1980-talet en förväntan att tillämpningsproblematiken gällande ansvarsfrihet vid idrott kommer att öka i framtiden.⁵

Sammantaget är ämnet i behov av en undersökning. Genom att granska våldshandlingar inom varje idrottsgren för sig, i den här studien fotboll, och belysa de omständigheter som är relevanta för bedömningen av nämnda våldshandlingar är målet att studien ska klargöra rättsläget för läsaren.

---

⁴ NJA 2018 s. 591.

⁵ SOU 1988:7 s. 138.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå studiens syfte skall följande frågeställningar besvaras:

- Var går gränsen mellan tillåten respektive otillåten våldsanvändning under fotbollsutövning?
- Är det någon skillnad för ansvarsfrihet gällande en våldshandling som är förövad under oorganiserad fotbollsutövning respektive organiserad fotbollsutövning? Om ja, hur yttrar sig den?
- Varför tillåts en högre grad av våldsanvändning för de handlingar som företas inom ramen för fotbollsutövning?

1.4 Avgränsningar

Med anledning av uppsatsens omfattning kommer endast ansvarsfriheten för våldshandlingar företagna under fotbollsutövning att undersökas.

Undersökningen huruvida en våldshandling omfattas av ansvarsfrihet måste göras utifrån en kontextuell bedömning. Därmed sker en övergripande avgränsning mot andra liknande sporter som t.ex. ishockey, innebandy, handboll, basketboll. Rättsfallet NJA 2018 s. 591 som huvudsakligen berör ishockey, kommer dock tas upp för att belysa vissa omständigheter som är relevanta även för fotbollsvåld.

Med våldshandlingar åsyftas endast gärningar som har företagits mot en motspelare. Således kommer inte våld mot domare, funktionärer eller läktarvåld mellan supportrar att inkluderas. Studien redogör endast för hur domstolarna resonerar kring de straffrättsliga frågorna som fotbollsvåld aktualiserar. Således kommer inte skadeståndsfrågor att beröras i den här studien.

1.5 Metod och material

För att besvara frågeställningarna på ett utförligt och korrekt sätt behöver gällande rätt beskrivas. Genom att analysera lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin kan gällande rätt rörande fotbolls våld redogöras för. Följaktligen kommer en rättsdogmatisk metod att användas i studien.⁶

Det finns en straffrättslig skillnad beroende på om en våldsgärning har företagits under fotbollsutövning eller på någon annan plats i samhället. Genom att sätta straffrätten i en idrottslig kontext går det att belysa och förklara skillnaden. Dessutom kommer läran om social adekvans analyseras och förklaras dels ur ett idrottsligt sammanhang, dels ur ett bredare juridiskt perspektiv. På förekommen anledning har juridisk doktrin studerats och analyserats kritiskt, bl.a. Idrottsjuridik av Johan Lindholm och Social Adekvans av Jack Ågren. Det straffrättsliga ansvaret har förklarats med hjälp av böckerna Kriminalrättens grunder och Straffansvar.

Underrättspraxis saknar i regel prejudikatvärde, men för att ge läsaren en större förståelse och dogmatiskt undersöka gränsen för tillåten respektive otillåten våldsanvändning under fotbollsutövning kommer viktiga och relevanta rättsfall från underrätterna lyftas upp och analyseras.

1.6 Forskningsläge

Idrottsjuridik som rättsområde innehar en relativt blygsam position och antalet läroböcker på området är tämligen begränsat.⁷ De personer som främst har bidragit till den juridiska doktrinen inom idrottsjuridik är Krister Malmsten och Johan Lindholm. Båda författarna menar att forskningen gällande idrottens juridiska aspekter är knapphändig.⁸ Straffrätt i allmänhet är däremot ett väl utforskat område. En stor mängd av materialet på området som berör idrottsvåld återfinns i förarbeten, doktrin och rättspraxis.

---

⁶ Kleinman (2018) s. 21 ff.

⁷ Lindholm (2014) s. 13.

⁸ Malmsten (1985) s. 197; Lindholm (2014) s. 13.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med att översiktligt redogöra för de förutsättningar som krävs för att en gärning skall anses vara brottslig enligt svensk rätt.

Framställningen sker genom en kortfattad inledning av brottsbeskrivningsenlighet för att sedan fokusera på ansvarsfrihetsgrunderna samtycke och social adekvans. Därefter görs en kortare redogörelse för hur ansvarsfrihetsgrunderna används och samspelar vid fotbollsvåld. I det efterföljande avsnittet presenteras hur gränsdragningen för tillåtet respektive otillåtet våld bedöms och motiveras av domstolarna i rättspraxis. Avsnittet struktureras upp efter de omständigheter som har haft särskild betydelse för bedömningen. Avslutningsvis presenteras analysen som berör huruvida fotbollsvåld innehar en straffrättslig särställning samt gränsen för tillåten respektive otillåten våldsanvändning vid fotbollsutövning.

2 Allmänt om brott vid fotbollsutövning

2.1 Brottsbegreppet

En gärning skall anses utgöra brott om gärningen är beskriven i brottsbalken (1962:700) eller annan lag eller författning och straff är föreskrivet för gärningen.⁹ Med straff avses böter eller fängelse¹⁰. I svensk rätt räcker det inte att handlingen utgör brott enligt ordalydelsen. Det krävs dessutom att rekvisit för otillåten gärning (gärningsrekvisit) och rekvisit för personligt ansvar (ansvarsrekvisit) är uppfyllda i det enskilda fallet. Vedertaget är att tala om ett tvådelat brottsbegrepp, där en sida fokuserar på gärningspersonens handlande och den andra fokuserar på gärningspersonens skuld.¹¹

Flera författare delar upp gärningsrekvisiten och ansvarsrekvisiten i två undergrupper. Gällande rekvisit för otillåten gärning måste gärningen dels rymmas under ett straffbud, d.v.s. vara brottsbeskrivningsenlig, och därutöver får det inte föreligga någon rättfärdigande omständighet som gör gärningen fri från ansvar, t.ex. samtycke. När gärningsrekvisiten är uppfyllda kvalificeras gärningen som otillåten.¹²

Emellertid räcker det inte att en gärning är otillåten för att brott ska föreligga. Brott förutsätter också att det föreligger skuld hos den tilltalade. I svensk rätt förekommer två olika skuldformer, uppsåt och oaktsamhet. Det krävs uppsåt för att gärningen ska anses som brott, om det inte uttryckligen är stadgat i straffbudet att det räcker med oaktsamhet för att brott ska

---

⁹ 1 kap. 1 § brottsbalken.

¹⁰ 1 kap. 3 § brottsbalken.

¹¹ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 58 f.

¹² Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 58 ff.; Leijonhufvud, Wennberg & Ågren (2018) s. 40 ff.

föreligga.¹³ Slutligen får det inte förekomma någon ursäktande omständighet hos gärningspersonen i det enskilda fallet.¹⁴

2.1.1 Brottsbeskrivningsenlighet

Under fotbollsutövning gör sig fotbollsspelare skyldiga till en mängd gärningar som rymms under en eller flera straffbestämmelser. En våldshandling är brottsbeskrivningsenlig om gärningen uppfyller de krav som brottsbeskrivningen i straffbestämmelsen uppställer. Här kan idrottsmässigt relevanta gärningar bli problematiska rent straffrättsligt, då flera gärningar som begås på fotbollsplanen rymms under ordalydelsen av en brottsbeskrivning. Det vore orimligt och ohållbart att alla gärningar som omfattas av ordalydelsen även skulle medföra straffrättsligt ansvar, då följden skulle bli att i princip alla fotbollsspelare skulle vara kriminella.¹⁵ För att avgränsa vilka gärningar som är straffrättsligt relevanta krävs en begränsning av det straffrättsliga ansvaret. I litteraturen råder det en viss oenighet om vilka principer och läror som är bäst lämpade för att begränsa det straffrättsliga ansvaret.¹⁶ Nedan redogörs för två av de förekommande principerna.

Ågren förespråkar adekvansläran för att lösa problem kopplade till att begränsa det straffrättsliga ansvaret. Han delar in brotten i handlingsbrott och effektbrott. Alla effektbrott, t.ex. misshandel, förutsätter ett krav på kausalitet, d.v.s. att det finns ett orsakssamband mellan den brottsliga gärningen och den efterfrågade effekten. För att avgöra om orsakssambandet är sådant att gärningen är brottslig ställs det upp ett krav på adekvat kausalitet. Adekvat kausalitet föreligger om en gärning vid tidpunkten för företagandet har inneburit en objektiv fara för den inträffade skadliga effekten just på det sätt som hände i verkligheten. Följden måste vara en typisk och förutsägbar följd som ligger i farans riktning. Vid bedömningen

---

¹³ 1 kap. 2 § brottbalken.

¹⁴ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 65.

¹⁵ Ibid. s. 25 f.

¹⁶ Ågren (2021) s. 80.

om det har förelegat objektiv fara är utgångspunkten alla de fakta och erfarenhetsrön som vid tidpunkten för gärningen varit tillgängliga för mänsklig kunskap. Med beaktande av de föreliggande omständigheterna, ska det ha förelegat en så stor risk för effektens inträde, att gärningen inte skulle ha företagits av en normalt aktsam person.¹⁷

Jareborg anför istället ett alternativ till adekvansläran som kallas för gärningsculpa. En gärningsculpabedömning skall göras i två steg. För att gärningen ska anses vara straffrättsligt klandervärd måste gärningspersonen först ha begått en kontrollerad gärning som innefattar ett otillåtet risktagande, samt att den kontrollerade gärningen har orsakat den brottsbeskrivningsenliga följden på ett relevant sätt. En gärning är kontrollerad om gärningsmannen på order kan avsluta eller hejda det kausala förlopp som handlandet innebär.¹⁸

En gärning anses innehålla ett otillåtet risktagande om det finns goda skäl att avstå från att utföra den kontrollerade gärningen. Riskbedömningen skall ske utifrån gärningspersonens position och förutsättningar vid tidpunkten för gärningen. Huruvida det finns goda skäl för gärningspersonen att avstå från gärningen är i slutändan en sammantagen bedömning som domstolarna gör, där olika intressen vägs mot varandra, utifrån en kulturell och ideologisk bakgrund. Därutöver måste domstolen ta hänsyn till vilket sammanhang som gärningen företas i. Den här studien berör fotbollsvåld, vilket innebär att gärningarnas risktagande måste sättas i en idrottslig kontext. Slutligen måste gärningen dessutom orsaka den brottsbeskrivningsenliga följden på ett relevant sätt. Det handlar om plausibiliteten hos det konkreta händelseförloppet.¹⁹

---

¹⁷ Leijonhufvud, Wennberg & Ågren (2018) s. 62 ff.

¹⁸ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 136 ff.

¹⁹ Ibid. s. 149–172.

2.2 Ansvarsfrihetsgrunder

2.2.1 Allmänt om rättfärdigande omständigheter

En gärning som uppfyller rekvisiten för brottsbeskrivningsenlighet kan ändå vara tillåten på grund av att en rättfärdigande ansvarsfrihetsgrund är för handen. I svensk rätt återfinns de skrivna ansvarsfrihetsgrunderna i 24 kap. BrB. Det finns en intressekollision mellan statens intresse att förbjuda oönskat beteende och den enskildes intresse av att spela fotboll utan att straffsystemet ingriper. Att en straffbelagd gärning anses vara rättfärdigad innebär en lösning på den intressekollisionen, genom att det faktiska straffhotet från staten neutraliseras av särskilda omständigheter som ger skäl för att acceptera gärningen. En ansvarsfrihetsgrund kan således betraktas som en ursäkt för att acceptera en gärning som i normala fall skulle bedömas vara brottslig. Vissa ansvarsfrihetsgrunder, t.ex. nödvärn och samtycke är kodifierade i brottsbalken, medan läran om social adekvans är en oskriven undantagsregel.²⁰ Nedan kommer redogöras för de ansvarsfrihetsgrunder som främst aktualiseras inom fotbollen, vilket är samtycke och social adekvans.

2.2.2 Samtycke

Samtycke är en ansvarsfrihetsgrund som kodifierades 1994. Grunden för samtyckesbestämmelsen är att en människa bör få bestämma över sina egna intressen.²¹ Det stadgas i 24 kap. 7 § BrB att:

”En gärning som någon begår med samtycke från den mot vilken den riktas utgör brott endast om gärningen, med hänsyn till den skada, kränkning eller fara som den medför, dess syfte och övriga omständigheter, är oförsvarlig.”²²

---

²⁰ Ibid. s. 208 f.

²¹ Ågren (2021) s. 101.

²² 24 kap. 7 § brottsbalken.

I förarbetena framgår de förutsättningar som krävs för ett giltigt samtycke. Där går det att läsa att vissa garantier måste föreligga för att den enskilde individen ska ha ansetts gett upp det straffskyddade intresset i det enskilda fallet. Samtycket måste naturligtvis ha lämnats frivilligt för att det ska anses vara giltigt, och det måste vara allvarligt menat. Det finns inget formkrav för ett samtycke, utan det räcker med ett s.k. inre samtycke. Vidare krävs det att samtycket föreligger vid tidpunkten för gärningen och under hela tiden för utförandet. När det kommer till brott mot person är det endast personen som utsätts för våldet som är behörig att bestämma över sin egen kropp. Vidare krävs det att personen handlar med insikt om relevanta förhållanden och är kapabel att förstå innebörden av sitt samtycke. Personen måste ha nått en viss mognad och inneha en någorlunda korrekt verklighetsuppfattning. Om alla rekvisit är uppfyllda föreligger ett giltigt samtycke.²³

Den annars brottsliga gärningen som företas i enlighet med det giltiga samtycket är fri från ansvar om gärningen är försvarlig. Det innebär att det ska göras en prövning om gärningen från samhällelig synpunkt är försvarlig.²⁴ Vid försvarlighetsbedömningen skall man beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen medför, dess syfte och övriga omständigheter.²⁵

Det finns en gräns på det våld som en person kan samtycka till. När det handlar om samtycke till kroppsskada är bedömningen att gränsen i regel går mellan ringa misshandel och misshandel av normalfallet. Lagstiftaren vill inte dra en skarp gräns utan menar att det kan finnas omständigheter i det enskilda fallet som medför att domstolarna bör ha en frihet och ett utrymme att i vissa fall acceptera en högre nivå av våld. Däremot föreskrivs det i förarbetena att det inte går att samtycka med ansvarsbefriande verkan till grov misshandel eller död.²⁶

---

²³ Prop. 1993/94:130 s. 39 ff.

²⁴ Ibid. s. 42 f. och s. 72 f.

²⁵ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 232 ff.

²⁶ Prop. 1993/94:130 s. 38 ff. och s. 73.

2.2.3 Samtycke inom fotboll

I förarbetena till införandet av samtyckesbestämmelsen i brottsbalken klargörs en åtskillnad om samtycket gäller för gärningar inom lek och idrott. I många sporter godtas t.ex. svårare misshandel än vad som i allmänhet accepteras på grund av samtycke. Det anses nödvändigt med hänsyn till bl.a. syftet med handlingarna inom dessa områden. I stridens hetta är det ofrånkomligt att deltagarna utsätts för ett visst mått av både avsiktligt och oavsiktligt våld.²⁷

HD har i praxis accepterat att det går att samtycka till slagsmål där våldet hålls på en nivå av övergående skador, t.ex. i form av blåmärken och mindre svullnader. Om bråket eller slagsmålet hålls på den nivån kan det inte bli aktuellt med ansvar för ofredande eller misshandelsbrottet.²⁸ Synsättet har även accepterats i senare praxis.²⁹ Det förklarar varför lättare gruff eller handgemäng i samband med fotbollsutövande inte är straffrättsligt brottsligt.

I fotboll finns det officiellt antagna regler som har karaktär av säkerhetsföreskrifter. Samtycke täcker de gärningar som klassificeras som ringa misshandel och som företas inom fotbollens regelverk, om deltagandet i spelet är frivilligt. Men även om reglerna överträds är det inte givet att ansvar skall inträda. Samtycke kan också täcka vissa gärningar som är misshandel av normalgraden, om gärningen ligger på gränsen till att vara tillåten enligt fotbollens regler.³⁰ Fotboll bedrivs på ett sådant sätt att regelöverträdelser, som ibland leder till personskador, är oundvikliga. Den som frivilligt deltar i fotboll är dessutom medveten om skaderisken. Detta innebär dock inte att man generellt godtar skadan i det enskilda fallet. Som tidigare nämnt går det inte att samtycka till gärningar på fotbollsplanen som anses som grov misshandel. Att använda samtycke som grund för ansvarsfrihet är därför inte möjligt i alla situationer.³¹

---

²⁷ Ibid. s. 40 ff.

²⁸ NJA 1993 s. 553.

²⁹ NJA 2018 s. 591 punkt 21.

³⁰ Ibid. punkt 6–8 och 18.

³¹ SOU 1988:7 s. 137 f.

2.2.4 Social adekvans

I de fall en gärning inte täcks av de kodifierade ansvarsfrihetsgrunderna och där det anses som orimligt och olyckligt att bedöma gärningen som straffrättsligt brottslig kan domstolarna vid sidan av de uttryckliga undantagsreglerna använda sig av läran om social adekvans för att undanta gärningen från ansvar.³²

Redan 1988 förekom tankar om social adekvans när samtycke inte kunde förklara ansvarsfriheten. I förarbetena framgår att ansvarsfriheten inom viss idrott följer av att vissa regelöverträdelser är allmänt godtagna i samhället trots att personskador uppkommer.³³ I praxis har social adekvans förekommit ett antal gånger. 1997 anförde HD att det finns ett utrymme att använda oskrivna regler om ansvarsfrihet när det föreligger en kollision mellan ett straffskyddat intresse och något annat intresse som bör sättas före.³⁴ I senare avgörande har HD benämnt social adekvans som en princip och en undantagsregel.³⁵

En socialadekvat gärning är tillåten trots att den inte låter sig förklaras med vedertagna tolkningsmetoder eller skrivna undantagsregler. Det är en grupp av i lag oregrerade undantagsfall. Social adekvans är i den meningen snarare en beteckning på en slutsats, att gärningen är tillåten, snarare än ett skäl för denna slutsats. De olika undantagsfallen har så mycket gemensamt att det finns en anledning att tala om en lära om social adekvans. Gemensamt för undantagsfallen är det finns ett samhälleligt intresse av att gärningen ska vara tillåten. Läran om social adekvans bygger på allmänna överväganden om vad som från samhällelig synpunkt kan anses vara önskvärt eller tolerabelt.³⁶

---

³² Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 254 ff.

³³ SOU 1988:7 s. 137 f.

³⁴ NJA 1997 s. 636.

³⁵ NJA 2014 s. 808.

³⁶ NJA 2018 s. 591 punkt 9–11.

Eftersom lagstiftaren inte har tagit ställning hur intressekollisionen ska hanteras bör social adekvans tillämpas med viss återhållsamhet då straffsystemet annars riskerar att bli godtyckligt. Social adekvans skall endast tillämpas i sista hand, och saknar sålunda betydelse när andra skrivna undantagsregler kan tillämpas, eller om det finns andra skäl att inte tillämpa en viss bestämmelse baserat på förarbeten eller andra vedertagna tolkningsmetoder. HD framhäver att social adekvans kan ses som en allmän undantagsregel vid sidan av de enskilda straffbestämmelserna, alternativt som ett skäl att reducera tillämpningsområdet för en enskild straffbestämmelse. Hur man väljer att se på social adekvans har ingen betydelse i ett praktiskt perspektiv eftersom gärningen i båda fallen är tillåten.³⁷

Social adekvans kan sägas komplettera andra undantagsregler, bl.a. regeln om samtycke. Samtycke och social adekvans kan dock inte separeras från varandra. För att gärningar företagna inom idrotten ska anses tillåtna med social adekvans förutsätts alltid att deltagandet i spelet är frivilligt. En viss verksamhet har ett samhälleligt värde eller i vart fall ett värde för den enskilde som bör tolereras från samhällelig synpunkt. Värdet kan påverka bedömningen av vad som kan anses försvarligt respektive oförsvarligt vid tillämpning av bestämmelsen om samtycke. Som huvudregel går gränsen för samtyckesbestämmelsen mellan ringa misshandel och misshandel av normalgraden. När en gärning har ett sådant samhälleligt värde kan gränsen för vad som inte är att anse som oförsvarligt dras högre.³⁸ Som tidigare nämnt väljer HD inte att konkretisera var i brottsbegreppet social adekvans ska placeras. Även i svensk doktrin råder en viss oklarhet om hur social adekvans ska förstås. Det talas om social adekvans som t.ex. en lära, en princip, en regel, en slutsats och en säkerhetsventil.³⁹

---

³⁷ Ibid. punkt 11–13.

³⁸ Ibid. punkt 14–16.

³⁹ Ågren (2021) s. 223.

2.2.5 Social adekvans inom fotboll

2018 kom HD med ett prejudikat rörande idrottsvåld. HD anför att det finns en undantagsregel särskilt tillskapad för idrotten där tillåtligheten ytterst bygger på det samhälleliga intresset av idrottsutövning. Undantagsregeln innebär att sådana handlingar som visserligen inte täcks av deltagarnas samtycke, ändå är tillåten med stöd av social adekvans om handlingarna företas inom spelets ramar, i den meningen att de är naturliga och påräkneliga i spelet.⁴⁰ I doktrinen och underrättspraxis har historiskt anförts att gärningen måste vara förenlig med spelets idé för att vara tillåten.⁴¹ HD valde att använda uttrycket ”spelets ramar” istället för ”spelets idé” för att förklara gränsen inom vilken gärningar som företas är tillåtna. Ågren tolkar innebörden av det som att ett större hänsynstagande kan tas till en gärning som företas inom ramen för spelet. En konsekvens blir då att en gärning som svårligen låter sig insorteras under spelets idé ändå kan anses tillåten med hänvisning till att den sker inom spelets ramar.⁴²

I viss utsträckning finns det ett utrymme att bedöma handlingar företagna utan direkt koppling till spelet som tillåtna. Utrymmet för det tillåtna är emellertid snävare än för de gärningar som har en koppling till spelet. HD anför som exempel att en spelare som har varit inblandad i en spelsekvens och därefter förövar en gärning utan direkt koppling till spelet, som utgör exempelvis ofredande, bör vara fri från straffansvar då den gärningen ligger inom spelets ramar. Däremot kan ett uppsåtligt orsakande av allvarlig skada aldrig anses ligga inom spelets ramar.⁴³ En socialadekvat gärning kan normalt inte innefatta något otillåtet risktagande. Om gärningen leder till allvarlig skada saknar i regel straffrättslig betydelse. Har gärningspersonen däremot tagit ett medvetet risktagande av allvarligt slag (varit oaktsam), men saknar uppsåt, kan t.ex. vållande till kroppsskada aktualiseras.⁴⁴

---

⁴⁰ NJA 2018 s. 591 punkt 19.

⁴¹ Asp, Ulväng & Jareborg (2013) s. 256; Malmsten, (1985) s. 204; Ågren (2021) s. 140 f.

⁴² Ågren (2021) s. 147.

⁴³ NJA 2018 s. 591 punkt 20, 22, 24 och 29.

⁴⁴ Ibid. punkt 25–26.

Social adekvans bygger i stort på att fotbollen har ett regelverk och en fungerande domarfunktion samt ett system för att hantera regelöverträdelser. HD anför att likartade överväganden förvisso gör sig gällande vid oorganiserad fotbollsutövning, men att gränsen för vad som är tillåtet måste sättas snävare än vid organiserad fotbollsutövning.⁴⁵ Att idrottsutövningen sker i organiserad form innebär, enligt Malmsten, att de officiellt antagna reglerna för fotboll skall iakttas samt att utövningen skall vara sanktionerad på lägst föreningsnivå. Tränings- och vänskapsmatcher anordnade i en fotbollsförenings regi innefattas därmed, medan improviserad utövning, även i fall då de officiella reglerna iakttas, faller utanför.⁴⁶

---

⁴⁵ Ibid. punkt 23.

⁴⁶ Malmsten (1985) s. 193.

3 Idrottsvåld i domstolspraxis

3.1 Introduktion

Det viktigaste domstolsavgörandet rörande idrottsvåld är NJA 2018 s. 591. Prejudikatet rör en våldsgärning förövad under en ishockeymatch. Naturligt ligger ett stort fokus på ishockey och det är klokt att inte dra för stora paralleller till våld inom fotbollen. HD nämner dock att flera slutsatser kan överföras direkt till fotboll, och därmed är prejudikatet i högsta grad relevant för tillåtligheten gällande våldsgärningar på fotbollsplanen.

Utöver HD:s prejudikat finns ett stort antal underrättsavgörande som är betydelsefulla. Underrättspraxis saknar i regel prejudikatvärde men är relevant för att kunna sätta gärningarna i en idrottslig kontext. Med hänsyn till kontexten går det att tydliggöra och konkretisera gränsen för tillåten våldsanvändning vid fotbollsutövning. Framställningen nedan inleds med en kortare redogörelse för NJA 2018 s. 591, och därefter utifrån de omständigheter som har fått stor betydelse i rättspraxis.

3.2 NJA 2018 s. 591

Under en ishockeymatch mellan Rögle och Malmö var JL och JO inbegripna i en spelsekvens, vilket medförde att JL blev synbart irriterad. JL utförde strax därefter, när pucken inte var i närheten, en crosschecking på JO:s oskyddade nackparti. Agerandet orsakade smärta för JO som behövde avbryta matchen för vidare färd till sjukhuset. JL stängdes av tio matcher, varav fyra matcher omvandlades till böter om 12 000 kr av Svenska ishockeyförbundets disciplinnämnd. JL dömdes i både tingsrätten och hovrätten för misshandel till villkorlig dom och böter.⁴⁷

---

⁴⁷ NJA 2018 s. 591.

Frågan HD hade att ta ställning till var om våldshandlingen var tillåten med stöd av allmänna regler om samtycke och social adekvans, eller om den utgjorde brott. HD anförde att åtskilliga handlingar som utförs vid utövande av idrott såsom ishockey och fotboll uppfyller rekvisiten för misshandel. De straffbelagda handlingarna är emellertid i regel att anse som tillåtna med stöd av bl.a. samtycke och läran om social adekvans. När det gäller ishockey och andra liknande sporter innebär bestämmelsen om samtycke, under förutsättning att deltagandet i spelet är frivilligt, att handlingar som företas enligt sportens regler är tillåtna. Även handlingar som visserligen är otillåtna enligt sportens regler, t.ex. regelöverträdelser som leder till utvisning, men naturligt förbundna med idrotten i fråga måste vara tillåtna från straffrättslig synpunkt. När det gäller handlingar som ligger på gränsen till att vara tillåtna enligt regelverket, kan bestämmelsen om samtycke bara i viss utsträckning förklara varför gärningar som uppfyller rekvisiten för brott är att anse som tillåtna.⁴⁸

Tillåtligheten beträffande gärningar som företas inom ramen för spelet, i mening av att de är naturliga och därmed påräkneliga i detta, måste därför grundas på en särskild för idrotten tillskapad undantagsregel, som ytterst bygger på det samhälleliga intresset av idrottsutövning. Handlingar som inte är tillåten med stöd av en deltagande spelares samtycke, men som ändå sker inom spelets ramar, är att anse som tillåtna. Däremot kan uppsåtligt orsakande av allvarlig skada aldrig anses ligga inom spelets ramar. JL:s gärning utgjorde misshandel. Gärningen har varit otillåten enligt ishockeyns regelverk. Gärningen har varit så våldsam att den inte kan anses omfattad av något samtycke från JO:s sida. Gärningen har visserligen begåtts under pågående spel, men slaget har ändå utdelats utan direkt samband med spelet och helt utan möjlighet för JO att förutse det. Inte heller har det varit fråga om en gärning utanför spelet, som varit inom spelets ramar, utan gränsen för vad som kan anses vara tillåtet har passerats. JL dömdes för misshandel till villkorlig dom. Hänsyn togs till att JL redan hade fått ett straff av

---

⁴⁸ Ibid.

disciplinnämnden, varpå HD ändrade hovrättens dom endast så att påföljden bestämdes till villkorlig dom utan förening med böter.⁴⁹

3.3 Våld som företas efter avblåst spel

I rättspraxis har våld som företagits efter avblåst spel utgjort en omständighet som är relevant för huruvida våldshandlingen ska omfattas av ansvarsfrihet eller inte. Nedan följer rättsfall som berör den omständigheten.

3.3.1 RH 1995:23

Under en fotbollsmatch mellan Näsby BK och Rafidein-Hovsjö IF har BG tilldelat MB ett kraftigt knytnävslag som träffat MB i ansiktet. Gärningen föregicks av att MB hade glidacklat BG. Glidacklingen föranledde ingen åtgärd från domaren i matchen. BG sprang därefter ifatt MB och gick till angrepp mot denne. Angreppet inleddes med en knuff bakifrån, för vilken domaren blåste av spelet. Efter avblåsningen utdelades knytnävslaget från BG. Våldet tillfogade MB smärta och sårskador i munnen. Han förlorade även medvetande under en kort stund.⁵⁰

Nyköpings tingsrätt konstaterade inledningsvis att fotbollsspelare, genom sitt deltagande i viss mån samtyckt till viss grad av våldsutövning. Förhållandena gör att ansvar för brottsliga gärningar i fotbollsmässiga sammanhang endast bör bli aktuella när det rör sig om allvarligare överträdelser. Den nu aktuella gärningen innebar en allvarlig misshandel som gått långt utöver vad en fotbollsspelare har anledning att räkna med när denne ger sig in i spelet. BG dömdes för misshandel till en månads fängelse i tingsrätten.⁵¹

Svea hovrätt konstaterade att våld mot person under sådan regelstyrd lagkamp som fotboll, när både spel och stämning blir intensiva, kan

---

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ RH 1995:23.

⁵¹ Ibid.

motivera en mer tolerant straffrättslig bedömning. Det är dock angeläget att toleransen hålls inom tydliga gränser. En sådan toleransgräns måste uppenbarligen ha passerats då kampen avslutats eller där spelet blåses av under pågående match. BG förgrep sig på MB sedan domaren blåst av spelet, låt vara omedelbart efter avblåsningen. Att handlingen begicks under inflytande av vrede och besvikelse, som väckts under spelets gång, inverkar emellertid på det straffvärde brottet tillskrivs. Även att BG varit avstängd från spel en längre tid beaktas. Trots det förelåg skäl för fängelse och hovrätten fastslog tingsrättens dom.⁵²

3.3.2 Svea hovrätt dom den 15 september 2016 mål B 6611–15

Den 25 oktober 2014 spelade Strömsbergs IF och Avesta AIK den andra av två kvalmatcher i fotboll. ES-E och MH hade haft en del tuffa närkamper under matchen. Spelet var avblåst då MH gick mot sidlinjen för att byta. När MH passerade ES-E fick han ett oprovocerat knytnävslag snett bakifrån som träffade ansiktet. Skadorna blev omfattande i form av bl.a. svullnad, känselnedsättning i ansiktet, felställning av bettet, inskränkt gapförmåga och inpressat brott på kindbenet.⁵³

Uppsala tingsrätt fann det utom rimligt tvivel att ES-E uppsåtligen tilldelat MH ett knytnävslag när spelet var avblåst. Även om ES-E kan ha fått skador tidigare under matchen är det inte sådant som ger ES-E rätt att handla i nödvärn. Våldet har riktats mot målsäganden i en situation när denne varit helt oförberedd och med full kraft mot ansiktet med relativt allvarliga skador som följd. Slaget har inte föregåtts av en sådan provokation som påverkar straffvärdet. Det disciplinstraff från Svenska fotbollsförbundet som ES-E fick efter händelsen (avstängning från spel i elva veckor) är enligt tingsrätten inte av sådan karaktär att den påverkar straffmättningsvärdet. ES-E dömdes i Uppsala tingsrätt för misshandel till villkorlig dom i förening

---

⁵² Ibid.

⁵³ Svea hovrätt, mål B 6611–15, dom 2016-09-15.

med samhällstjänst. Domen överklagades till Svea hovrätt som fastslog tingsrättens dom.⁵⁴

3.4 Våld på annan del av planen

En omständighet som domstolarna beaktar är om våldet har företagits i närheten av bollen under pågående spel. Nedan redogörs för rättsfall som lägger särskild vikt kring kopplingen till spelet.

3.4.1 RH 2011:62

Målet gällde en våldshandling under en fotbollsmatch i division fem i Helsingborg. RT hade uppsåtligt gett ML en armbåge eller knytnävslag utan föregående provokation. Våldet orsakade smärta, svullnad, blodvite och fraktur på näsbenet. RT dömdes i Helsingborgs tingsrätt för misshandel till villkorlig dom i förening med dagsböter.⁵⁵

Hovrätten över Skåne och Blekinge anförde att inom ramen för idrott finns ett utrymme att under hänvisning till samtycke godta svårare misshandel än vad som i allmänhet accepteras eller se mildare på misshandeln.

Övergripande kan sägas att ju närmare handlingen ligger den aktuella idrottens idé, desto större är möjligheterna till detta synsätt.

Våldsutövningen som RT har gjort sig skyldig till har varit relativt allvarlig. Gärningen har skett på en helt annan del av planen än där spelet med boll ägde rum och inte varit ett led i spelet fotboll eller på annat sätt haft något med fotbollens idé att göra. Därmed finns det inte anledning att se mildare på gärningen för att den begicks under en fotbollsmatch. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.⁵⁶

---

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ RH 2011:62.

⁵⁶ Ibid.

3.4.2 Svea hovrätt dom den 14 februari 2014 mål B 99–14

Under en seriematch i Avesta var målsäganden RE och den tilltalade GA inbegripna i en närkamp om bollen, vilket fick till följd att båda ramlade. När RE skulle resa sig upp fick han en hård spark i huvudet av GA. Våldet medförde skador på munnen som behövde sys. Domaren i matchen gav inte någon bestraffning för närkampssituationen eller sparken därefter.

Åklagaren yrkade på misshandel, samtidigt som den tilltalade hävdade att det hela var en olyckshändelse.⁵⁷

Falu tingsrätt menade att det inte gick att utesluta den tilltalades version av händelseförloppet. Därutöver tillade tingsrätten att även om sparken har varit avsiktlig är det inte säkert att den hade varit straffbar, eftersom det görs en annorlunda gränsdragning ur ansvars- och skadesynpunkt som deltagande i en fotbollsmatch innebär, jämfört med privatlivet i övrigt. Dessutom bör hänsyn tas till att det finns ett internt bestraffningssystem inom fotbollen som bör användas i första hand. Gärningen skedde under pågående spel och i direkt anslutning till bollen, samt under en sammanhängande situation. Det handlade vare sig om våldsutövning på annan del av planen eller våld när spelet var avbrutet. Med beaktande av ovanstående omständigheter beslutade tingsrätten att ogilla åtalet. Svea hovrätt fastställde tingsrättens dom.⁵⁸

3.4.3 Hovrätten för Västra Sverige dom den 30 juli 2014 mål B 3621–14

Målet gällde fotbollsvåld mellan kvinnliga fotbollsspelare under en match i Borås. Den tilltalade IB och målsäganden LD råkade, när bollen inte var i spel, gå in i varandra. Då upplevde IB att målsäganden LD fnös bakom hennes rygg vilket gjorde henne arg. Hon frågade målsäganden om hon skulle klippa till henne, varpå målsäganden svarade ja. IB tog sats och

---

⁵⁷ Svea hovrätt, mål B 99–14, dom 2014-02-14.

⁵⁸ Ibid.

klippte till LD med ett knytnävslag. Händelseförloppet styrks av ett vittne och slaget orsakade svullnad, yrsel och konstant huvudvärk i drygt en vecka för LD. IB som blev utvisad, bestrider dock straffrättsligt ansvar baserat på att LD har lämnat samtycke till våldet.⁵⁹

Borås tingsrätt menade att ett kraftigt slag likt det utdelade, när bollen inte befinner sig i närheten går långt utöver vad som man som spelare kan ha förutsatts samtyckt till när man beträder fotbollsplanen. Dessutom har det inte förekommit några tidigare misshälligheter spelarna emellan eller någon provokation som kan förklara eller ursäka IB:s handlande. IB dömdes för misshandel till ungdomstjänst. Hovrätten för Västra Sverige anslöt sig till tingsrättens bedömning och fastslog domen.⁶⁰

3.5 Våld under oorganiserad fotbollsutövning

En omständighet som domstolarna beaktar är huruvida våldet har företagits under organiserad eller oorganiserad fotboll. Nedan följer mål som rör oorganiserad fotbollsutövning.

3.5.1 Hovrätten för Nedre Norrland dom den 19 september 2012 mål B 1071–11

Ett tjugotal personer hade samlats i Öbacka Sportcenter i Härnösand för att spela inomhusfotboll. Det var inget organiserat seriespel och det fanns ingen domare eller andra funktionärer på plats. Målsäganden GD hamnade på marken efter en närkamp om bollen med AH. GD blev då sparkad i ansiktet av AH. Sparken gjorde att han tappade medvetandet en kort stund, och medförde smärta och skador på läppen. AH menade att det var en reflexmässig spark och förnekade ansvar.⁶¹

---

⁵⁹ Hovrätten för Västra Sverige, mål B 3621–14, dom 2014-07-30.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Hovrätten för Nedre Norrland, mål B 1071–11, dom 2012-09-19.

Ångermanlands tingsrätt menade att AH måste ha insett att en spark mot huvudet på en person som ligger ned kan leda till allvarliga skador. Tingsrätten anförde vidare att när det kommer till mindre organiserad fotboll minskar dessutom utrymmet för vad som kan anses vara ansvarsfri misshandel. AH:s uppsåtliga agerande är ett uppenbart regelbrott och kan inte vara sådan misshandel som är fri från ansvar. AH dömdes för misshandel till villkorlig dom och samhällstjänst. Hovrätten för Nedre Norrland anslöt sig till tingsrättens bedömning och fastslog domen.⁶²

3.5.2 Hovrätten över Skåne och Blekinge domen 26 juni 2009 mål B 1082–09

Åtta tonårspojkar hade bestämt sig för att spela fotboll tillsammans på en skola i Malmö. Efterhand blev spelet allt hårdare. Till följd av en glidbacking av HA mot WC började pojkarna putta på varandra. Därefter tog HA ett grepp om WC:s nacke, varpå HA fällde WC till marken. När denne låg ned hade HA lagt sig på honom och tilldelat honom upprepade knytnävslag i huvudet. Följden blev ömhet och blodvite för WC.⁶³

HA friades i Malmö tingsrätt med motiveringen att visst våld skall anses befriat från straffrättsligt ansvar och istället ska hanteras med hjälp av sportens regler. Skadorna har i förevarande fall varit begränsade och WC har samtyckt till slagsmålet. En nämndeman och juristdomaren var skiljaktiga och ville döma HA för misshandel. Hovrätten över Skåne och Blekinge anförde att vissa regelöverträdelser på fotbollsplanen är godtagna i samhället. Med regelöverträdelser bör, enligt hovrättens mening, förstås handlingar som utförs inom ramen för spelets idé och som syftar till att uppnå det som spelet går ut på. Inom detta begrepp bör rymmas de allra flesta formerna av våld och ofredande som normalt äger rum i samband med fotboll. Det våld som HA företog hade inte något som helst med fotbollsspelet att göra utan ägde rum helt vid sidan av matchen.

---

⁶² Ibid.

⁶³ Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 1082–09, dom 2009-06-26.

Våldsutövandet var, om än någorlunda hastigt övergående, långt ifrån av bagatellartat slag. Det kan svårligen tänkas att den som deltar i en spontan fotbollsmatch är beredd på att bli utsatt för våld av detta slag. Inte heller förelåg ett samtycke från WC sida. Något korrektionssystem som ersätter samhällets vanliga straffrättsliga system har i detta fall inte heller funnits. HA dömdes av hovrätten för misshandel till ungdomstjänst.⁶⁴

---

⁶⁴ Ibid.

4 Analys

4.1 Våldshandlingar inom fotbollen särbehandlas

Av studien framgår det att våldsgärningar som begås i en idrottslig kontext tenderar att särbehandlas gentemot andra våldsgärningar. Att så är fallet framgår inte genom någon lagstiftning, istället kommer det till uttryck i förarbeten, i doktrin och av rättspraxis. Det föreligger något av ett idrottsligt privilegium, ett mått av överseende från samhällets sida gällande vissa våldsgärningar, om de begås i "rätt" kontext. Det är relevant för ansvarsfriheten att gärningen utövas i en idrottslig kontext. Extra tydligt blir det om man behåller gärningen men byter ut kontexten den företas inom. Rättsväsendet har en förlåtande syn på den som förövar en glidackling eller felriktad spark mot en annan spelare på en fotbollsplan. Om samma gärning däremot förövas t.ex. i ett bibliotek, en kyrka eller teater skulle rättsväsendet mest troligt utkräva straffrättsligt ansvar, vilket förmodligen ses som en tillfredställande ordning av de besökande.

Läran om social adekvans och samtyckesbestämmelsen är en logisk lösning på intressekonflikten mellan statens intresse att förhindra oönskade beteenden och individens intresse av att kunna utöva fotboll utan att straffsystemet ingriper. Särbehandlingen kan förklaras av det samhälleliga intresset att människor ägnar sig åt idrottsutövning. Lagstiftaren anförde i förarbeten att utövning av idrott allmänt sett värderas positivt och att intresset av att människor deltar i idrottsutövning får vägas mot intresset att begränsa uppkomsten av personskador. Ansvarsfriheten följer således av att vissa regelöverträdelser allmänt godtas i samhället även om personskador uppstår.

Inte sällan framgår det i rättspraxis att en viss typ av våld skall anses befriat från straffrättsligt ansvar och istället hanteras med hjälp av sportens regler. HD har uppenbarligen känt sig manade att klargöra rättsläget genom att

skapa en ny undantagsregel, särskild tillskapad för idrotten, som tillåter vissa våldsgärningar när de skrivna ansvarsfrihetsgrunderna inte räcker till. Genom HD:s prejudikat befäster straffsystemet idén om att idrottsrörelsen bör ha ett relativt stort mått av självbestämmande när det kommer till beivrande av regelöverträdelser. Däremot kan allvarliga regelöverträdelser svårligen accepteras. En möjlig konsekvens av domen är att grova våldsgärningar blir föremål för rättsväsendet i större utsträckning än tidigare, vilket i längden endast torde gynna fotbollen.

Något förvirrande kan social adekvans ses som både en allmän undantagsregel vid sidan av de enskilda straffbestämmelserna, alternativt som ett skäl att reducera tillämpningsområdet för en enskild straffbestämmelse. Om ansvarsfrihet genom social adekvans prövas på rättfärdighetsnivån i brottsbegreppet får social adekvans rollen som en slasktratt och allmän undantagsregel. Om handlingen däremot betraktats som socialadekvat, att risktagandet är tillåtet, innebär detta ett skäl att reducera tillämpningsområdet för en enskild straffbestämmelse. HD gav inte någon lösningsanvisning på nivåproblematiken, istället kommer domstolen fram till slutsatsen att det inte spelar någon roll hur man väljer att se på social adekvans i ett praktiskt perspektiv eftersom gärningen i båda fallen är tillåten.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv kan det vara av intresse för den tilltalade att veta om gärningen överhuvudtaget var brottslig, eller om intresseinrånget är så allvarligt att brott ska anses föreligga, men att gärningen på ett senare stadie ska anses tillåten. En ökad tydlighet kring begreppets innebörd skulle naturligtvis ge en ökad förutsägbarhet och rättssäkerhet. Det vore önskvärt om HD i framtiden kunde klargöra för hur social adekvans bör struktureras. Till dess får vi nöja oss med att konstatera att social adekvans kan användas på flera sätt, och endast när ansvarsfriheten inte kan förklaras på något annat sätt.

4.2 Gränsen mellan tillåten respektive otillåten våldshandling

Gränsen för tillåten respektive otillåten gärning vid fotbollsutövning har länge varit något av en gråzon. Redan 1988 skrev lagstiftaren i förarbeten att området är besvärligt och gränsen mellan tillåtet och otillåtet våld vid idrottsutövning är svår att dra. Dessutom förutspådde man att tillämpningsproblematiken förväntades öka i framtiden och att det skulle krävas fler åtgärder ägnade att ytterligare klarlägga rättsläget. 30 år senare drog HD sitt strå till stacken. Genom prejudikatet NJA 2018 s. 591 berörde HD frågan huruvida en våldshandling under idrottsutövning ska anses som brott eller tillåten med stöd av allmänna regler om samtycke och social adekvans.

HD anförde inledningsvis att gärningar som företas i enlighet med spelets regler i princip alltid täcks av deltagarnas samtycke, om deltagandet är frivilligt. Spelare som håller sig inom reglerna för fotboll kan alltså räkna med att deras gärningar inte föranleder straffrättsligt ansvar. Tyvärr är det en optimistisk tanke att varje fotbollsspelare alltid håller sig inom spelets regler i alla lägen. Då samtyckesbestämmelsen endast i viss utsträckning täcker gärningar som är att anse som misshandel, måste ansvarsfriheten förklaras på annat sätt. Gärningar som är otillåtna enligt spelets regler, men naturligt förbundna med idrotten i fråga måste enligt HD vara tillåtna från straffrättslig synpunkt. Tillåtligheten beträffande gärningar som företas inom ramen för spelet grundas på läran om social adekvans. Social adekvans kompletterar samtyckesbestämmelsen genom att den tar vid när samtycket inte längre räcker till för att förklara tillåtligheten av en viss våldsgärning. Ansvarsfriheten följer då av det samhälleliga intresset av idrottsutövning. Intresset grundar sig i de många positiva effekterna för befolkningen som idrotten medför.

Den nyss nämnda gränsdragningen ”inom ramen för spelet” kan uppfattas som klar och precis men innebörden av att en gärning ligger inom ramen för

spelet är inte alldeles enkel att förstå. För det första måste gärningen alltid sättas i en idrottslig kontext. Därefter måste allvarligheten i våldshandlingen bedömas mot de normer och regler som existerar inom den aktuella idrotten. Varje idrott har sitt eget regelverk och idrottens karaktär måste få betydelse vid bedömningen i det enskilda fallet. Exempelvis kan en missriktad spark ligga inom ramen för fotboll, medan en ishockeyspelare inte kan använda sin sylvassa skridsko för att sparka mot en motståndare. Motsatsvis kan ett knytnävslag mot en motståndare anses ligga inom ramen för ishockey, medan det svårligen kan anses ligga inom ramen för fotbollssporten.

Det framgår av förarbeten, doktrin och rättspraxis att grova regelöverträdelse bör föranleda straffansvar. Särskilt uppsåtligt orsakande av allvarlig skada kan aldrig anses ligga inom ramen för spelet. Därutöver får gärningen inte innehålla något otillåtet risktagande. För de fall det är fråga om oorganiserad fotbollsutövning minskar utrymmet för tillåtligheten, vilket baseras på att det inte finns någon som kan upprätthålla fotbollens regler. Det går att konstatera att dessa grundantagande styr bedömningen och fungerar som en yttre ram för tillåtligheten.

Gärningar som är ”naturligt förbundna” med fotboll ska anses som tillåtna. En omständighet som bör tillmätas betydelse vid bedömning av tillåtligheten är huruvida gärningen företas utan direkt koppling till spelet, t.ex. om spelet är avblåst eller om gärningen företas på en annan del av planen. Det följer av HD:s prejudikat att utrymmet för tillåtligheten måste vara snävare vid gärningar som saknar koppling till spelet. När gärningen företas utan koppling till spelet blir det ofta betydligt lättare för domstolarna att bedöma intentionen i gärningen. Motsatsvis går det att förstå handlingar som företas i samband med spelet som en legitim del av fotbollen, såtillvida de inte innehåller ett otillåtet risktagande.

En möjlig slutsats från ovan nämnda resonemang är att rättsväsendet visar en större tolerans för de gärningar som företas i samband med ett kampmoment om bollen. Såvida det inte föreligger någon intention att skada

motståndaren eller annat otillåtet risktagande bör våldet vara tillåtet. Ur ett genusperspektiv går det även att konstatera av praxisgenomgången att det föreligger en liknande straffrättslig bedömning av fotbollsvåld oavsett om det är en kvinnlig eller manlig fotbollsspelare som företar handlingen.

Fortsättningsvis hade varit välkommet att veta vilka omständigheter som är relevanta för att avgöra vilka gärningar som ligger ”inom spelets ramar” och vilka omständigheter som ska beaktats vid den efterföljande straffvärdesbedömningen, t.ex. i vilken utsträckning en föregående provokation bör tillmätas betydelse. Inte sällan har fotbollens interna disciplinsystem redan utdömt ett straff för allvarliga och våldsamma regelöverträdelser när det är dags för domstolens bedömning. Det råder skilda meningar i rättspraxis huruvida detta bör beaktas vid straffmätningen. I fallet med JL kom HD fram till att hänsyn borde tas till det disciplinstraff (avstängning i tio matcher) som han fick av svenska ishockeyförbundets disciplinnämnd. Svea hovrätt anförde raka motsatsen 2016, där elva veckors avstängning från fotboll inte var av sådan karaktär att det påverkade straffmätningen. Det återstår att se om underrätterna följer HD:s beslut att ett tidigare disciplinstraff påverkar straffmätningen i lindrigare riktning.

Fotbollsvåld befinner sig numera i en gråzon som är lite mindre grå efter HD:s prejudikat. Rättstillämpningen för fotbollsutövare kommer bli mer förutsägbar och rättssäker i framtiden. Svårigheten för rättssystemet blir att avgöra vilka gärningar som ska rymmas inom ramen för sporten. Både samhället och fotbollen utvecklas kontinuerligt, vilket medför uppenbara gränsdragningsproblem framöver. Därmed passas bollen nu över till de rättsvårdande myndigheterna med förhoppningen att de förvaltar den här målchansen på bästa sätt.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1993/94:130 *Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.)*.

SOU 1988:7 *Frihet från ansvar: om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet*.

Litteratur

Asp, Petter, Jareborg, Nils & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, Andra upplagan, Iustus, Uppsala, 2013.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne & Ågren Jack, *Straffansvar*, Tionde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm.

Lindholm, Johan, *Idrottsjuridik*, Nordstedts juridik, Stockholm, 2014.

Malmsten, Krister, 'Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet', i: Jareborg, Nils & Träskman, Per Ole (red.), *Skuld och ansvar: straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson*, Iustus, Uppsala, 1985.

Ågren, Jack, *Social adekvans – Ansvarsfrihet utan lagstöd*, Nordstedts juridik, Stockholm, 2021.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1993 s. 553.

NJA 1997 s. 636.

NJA 2014 s. 808.

NJA 2018 s. 591.

Hovrätterna

Svea hovrätt, RH 1995:23.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 1082–09, dom 2009-04-23.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, RH 2011:62.

Svea hovrätt, mål B 975–12, dom 2012-04-30.

Hovrätten för Nedre Norrland, mål B 1071–11, dom 2012-09-19.

Svea hovrätt, mål B 99–14, dom 2014-02-14.

Hovrätten för Västra Sverige, mål B 3621–14, dom 2014-07-30.

Hovrätten för Nedre Norrland, mål B 1410–14, dom 2015-05-07.

Hovrätten för Västra Sverige, mål B 4772–15, dom 2016-04-14.

Svea hovrätt, mål B 6611–15, dom 2016-09-15.